

A monochromatic illustration in shades of green and black. The central focus is a large, rounded gourd with a long, curved neck. To the left, a man wearing a wide-brimmed hat and a long coat is walking, holding a long staff or pole. To the right of the gourd, a scorpion is depicted. The background is dark and textured. The title 'KRÁL' UBU' is written vertically in a serif font on the right side, and the author's name 'ALFRED JARRY' is written vertically in a sans-serif font at the bottom right.

KRÁL' UBU

ALFRED JARRY

40. SEZÓNA
288. PREMIÉRA

ALFRED JARRY

KRÁĽ UBU

Hra v dvoch častiach

Preklad

Albert Marenčin

Dramaturgia

Darina Kárová

Scéna

Milan Ferencčík

Kostýmy

Eudmila Várossová a. h.

Spolupráca na Pesničke

o prevelikom miškovaní mozgov

Štefan Moravčík

Hudba

Richard Müller

a skupina Banket

Pohybová spolupráca

Ondrej Šoth a. h.

Réžia

JOZEF BEDNÁRIK

PREMIÉRA 28. APRÍLA 1990

Riaditeľ: Ivan Petrovický

OSOBY A OBSADENIE

KRÁL UBU	IVAN VOJTEK ml.
MAMKA UBU	DANA KUFFELOVÁ
KAPITÁN FUTRÁK	ANTON ŽIVČIC
KRÁL VENCESLAV <i>a iné postavy</i>	ANDREJ RIMKO
KRÁLOVNÁ ROZAMUNDA <i>a iné</i>	EVA HLAVÁČOVÁ
CÁR ALEXEJ <i>a iné</i>	JOZEF DÓCZY
BOLESLAV <i>a iné</i>	VLADIMÍR BARTOŇ
LADISLAV <i>a iné</i>	KAROL POLÁK
KUBOSLAV	PETER PAULÍNÝ
KLIN	JÁN GREŠŠO
KLÁT	FRANTIŠEK JAVORSKÝ
PRŮŽIK	STANISLAV KRÁL
EUD <i>a iné</i>	PETER MIŠÍK
SEDLIAČKA <i>a iné</i>	JANA BITTNEROVÁ
SEKRETÁRKA <i>a iné</i>	JANA VALOCKÁ

Predstavenie vedie: Michal Kožuch

Text sleduje: Magdaléna Drábeková

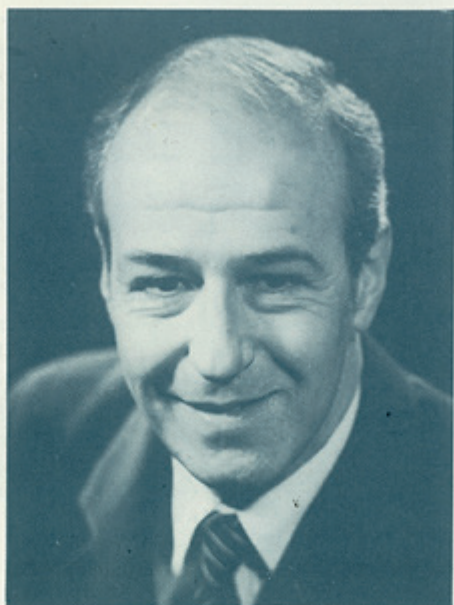
Reprodukcia hudby: Ing. Bohumír Harvan a Marián Popovič

Svetlá: Bernard Šiška

Javiskový majster: Jozef Drobec

Scénu, kostýmy, masky a parochne vyrobili dielne DAB pod vedením Jozefa Valenta

PÄTNÁŠŤMINÚTOVÁ PRESTÁVKA PO PRVEJ ČASTI

IVAN PETROVICKÝ
nový riaditeľ DAB

4. apríla 1990 uviedol poradca ministra kultúry SR Peter Kerlik do funkcie riaditeľa DAB Ivana Petrovického. Narodil sa v Žiline 13. júna 1933. Tam aj ukončil gymnázium. Počas stredoškolských štúdií sa veľmi intenzívne venoval ochotníctvu, ktoré ho nakoniec doviedlo do vtedajšieho Divadla Petra Jilemnického, kde robil väčšinou pomocné práce: maliara dekorácií, stavača kulís... A robil ich s úctou a láskou k divadelnému umeniu. Štúdium réžie na VŠMU v Bratislave ukončil 1959. Svoje absolventské predstavenie pripravil v sezóne 1957/58 v DJGT. 1958–87 bol režisérom a od roku 1978–87 aj riaditeľom DSNP v Martine; 1987 prešiel do SND, ktoré riadil až do januára 1990. Počas riadiacej práce si našiel čas aj na naštudovanie mnohých inscenácií, najmä v DSNP, v ktorom popri režisérovi M. Pietorovi a neskôr E. Vajdičkovi najdlhšie a najsystematickejšie formoval martinský súbor, ktorý aj v jeho inscenáciách často dosahoval špičkové výsledky. Jeho dramaturgia mala široký diapazón v žánroch i proveniencii.

Na takomto repertoárovom zložení formoval aj svoju poetiku postupným pretavovaním osobnostného názoru na divadlo do myšlienkovito aktuálnych, apelatívnych a tvarovo vyhranených inscenácií. Jeho režijná práca sa vyznačuje náročnou javiskovou kompozíciou, metaforickým pretlmočením filozofických otázok všeľudskej platnosti prostredníctvom premysleného aranžmán hercov a javiskového priestoru. Hostoval takmer vo všetkých slovenských profesionálnych divadlách a v Divadle ľudovej armády v Sofii. Od roku 1969 spolupracuje aj s bratislavskou a košickou televíziou ako scenárista a režisér.

Srdečne ho vítame medzi nami a želáme mu pevné zdravie, veľa pracovných i osobných úspechov!

ALFRED JARRY
(1873–1907)

1894 – Memoriál prchavého času

1895 – César – Antéchrist

1896 – U b u kráľom
(divadelná hra)

1897 až 1907 –

– romány: Dni a noci

Láska na návštevách

Absolútna láska

Messalina

N a d s a m e c

– ubuovský cyklus:

Ubu spútaný

Ubu na vršku

Ubu paroháčom

Dodatky k Ubuovi

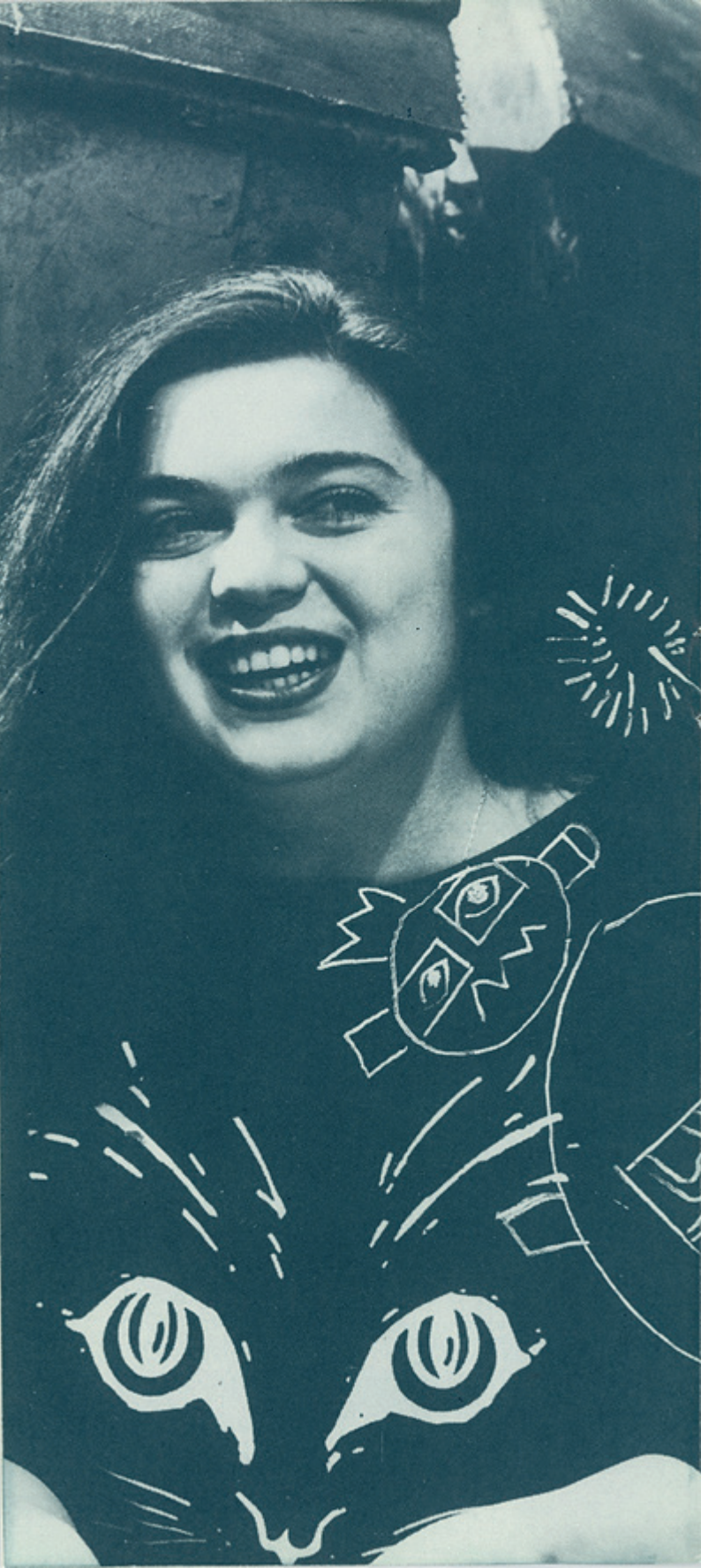
Almanachy tatka Ubu

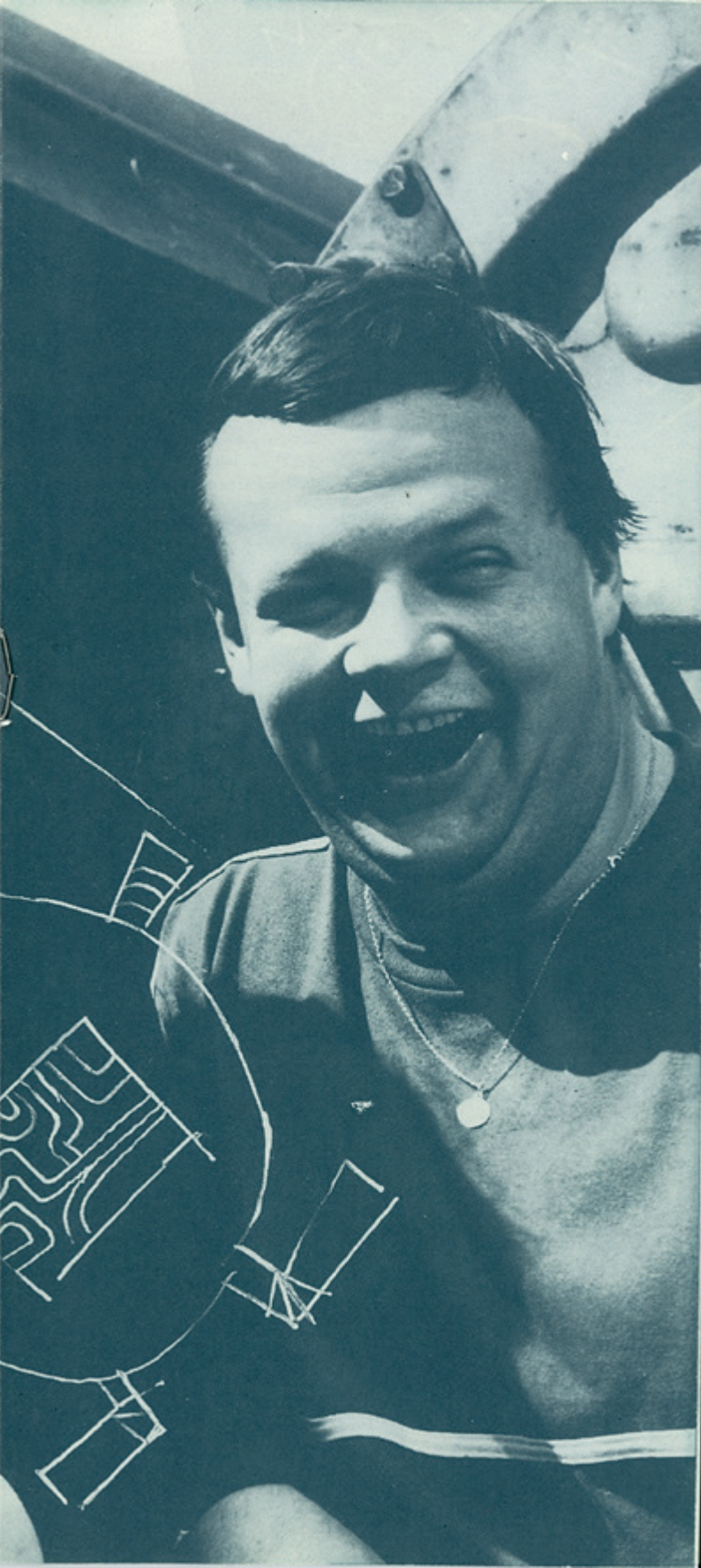
Skutky a názory doktora Faustrolla, patafyzika (vyšlo 1911)

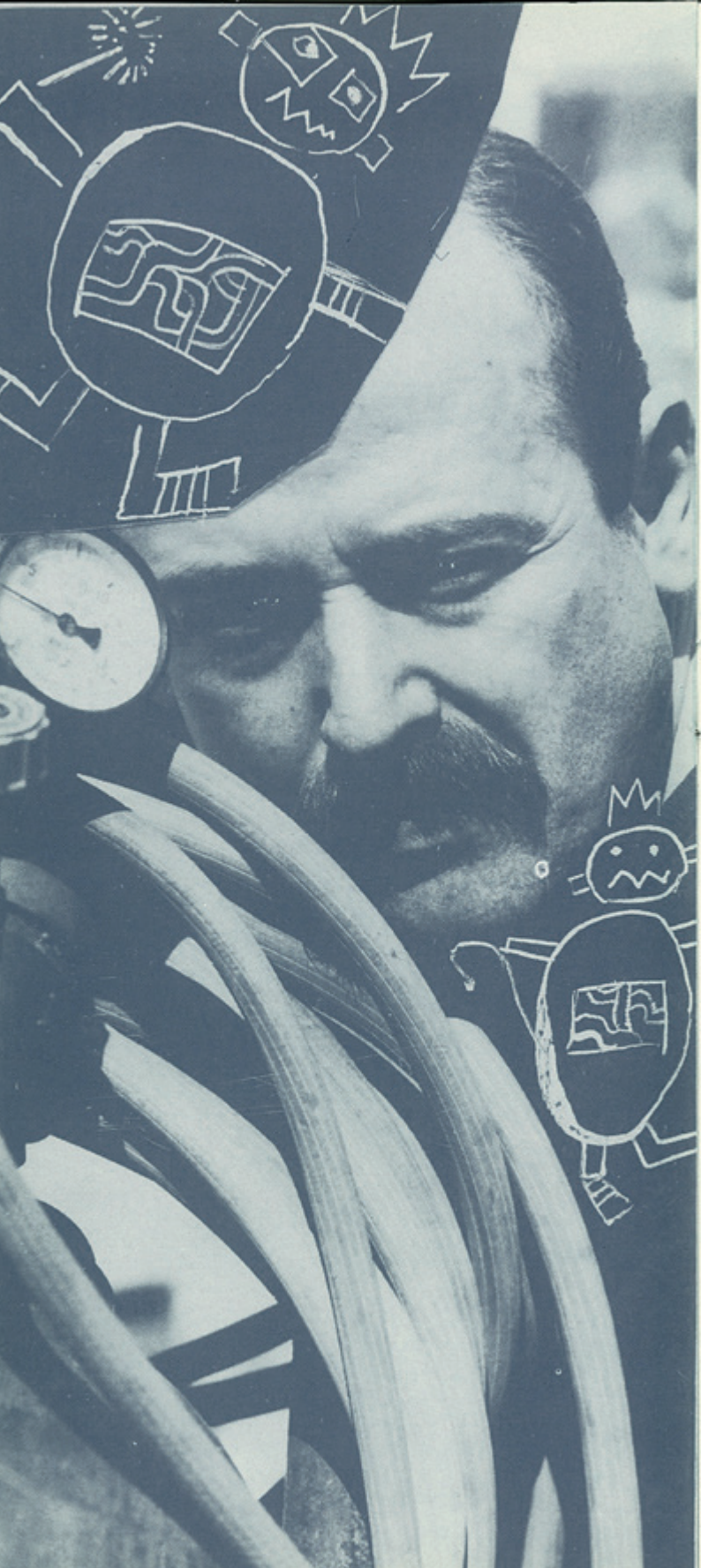
Groteskno ako všeobecne estetický fenomén vzniká úzkym spájaním prvkov výrazne protikladných, protizmyselných, a to ako reálnych, tak fantastických alebo až do absurdného paradoxu deformovaných. Z takto kontrastnej a zdanlivo protizmyselnej jednoty vyrastá zvláštna perspektíva pohľadu na skutočnosť ako nezmyselnú a neprehľadnú, prípadne nepriateľskú. V groteskách spravidla prevažuje drastická alebo bláznivá komika, prípadne démoničnosť. Typickými predstaviteľmi sú: v literatúre F. Rabealis, v maliarstve H. Bosch, ďalej E. T. A. Hoffman, N. V. Gogol, E. A. Poe, F. Kafka, A. Jarry, J. Hašek, väčšina surrealistov a všetci autori tzv. absurdnej drámy.

Podľa Slovníka literárnej teórie

POKUS O RODOSTROM NIEKOLKÝCH PRÍBUZNÝCH Z MNOHOTISÍCOVEJ RODINY NÁŠHO TATKA UBU

(čítať od koreňov)

Hitler,

Adolf, rodený Schikaneder (1889–1945) – maliar-natierač, ríšsky kancelár, vodca nemeckého národa. Známy pokusom o svetovládu nordickej rasy. Výsledok: vyše 50 miliónov mŕtvych.
- Údajne spáchal samovraždu.

Ceausescu,

Nicolae (1918–1989) – vodca rumunského národa. Na rozdiel od Tatka Ubu nevládol iba s manželkou, ale s ďalšími stoštyridsiatimišiestimi príbuznými. Výsledok – Vianoce 1989.
Zastrelený počas revolúcie.

Jakeš,

Miloš (1922) – posledný prvý tajomník KSČ podľa Článku 4. Známy politik nemej éry reálneho socializmu. Nikdy sa totiž nenaučil hovoriť. Výsledok – 17. november 1989. Žije na dôchodku.

Gargantua,

obor, otec Pantagruela – hrdinovia románov francúzskeho renesančného spisovateľa François Rabelaisa. Známi svojimi „strašnými a hrôzyplnými skutkami a výčinmi“ a neuhasiateľným smädom.

Nero,

Claudius Caesar (37–68) – rímsky cisár. Kone politicky neuprednostňoval, aj keď obľuboval dostihy, vlastné umelecké produkcie a požiare. S obľubou hádzal kresťanov tigrom. Po vzbure provincií utiekol z Ríma a spáchal samovraždu.

Caligula,

Gaius Caesar (12–41) – rímsky cisár. Známy despotickou vládou. Príliš rýchlo vyvraždil svoje príbuzenstvo, preto musel vymenovať za predsedu senátu svojho obľúbeného koňa. Zavraždený pretoriánmi.

Kronos

– grécky mytologický vládca nad svetom. Pojedol všetky svoje deti, aby ho nepripravili o vládu. Nakoniec ich musel vyvrhnúť a vlády sa vzdal.

Stalin,

Josif Vissarionovič, rodený Džugašvili (1879–1953) – seminarista, revolucionár, vodca Sovietskeho zväzu. Známy pokusom o komunistickú svetovládu, masovým vyvražďovaním, okrem iných aj komunistov. Výsledok: ešte nie je stanovený počet obetí, ktoré idú do desiatok miliónov. Zomrel prirodzenou smrťou.

Gottwald,

Klement (1896–1953) – predseda KS (1945–1953), prezident ČSR (1945–1953). Známy tvorca špecifickej formy socializmu u nás, vrátane importu st. linských procesov. Zomrel údajne : žiaľu nad smrťou svojho Inšpirátora a Dodávateľa.

Doktor Faustroll,

(narodený v r. 1898 vo veku 63 rokov) – plod A. Jarryho, blízky príbuzný Tatka Ubu, vynálezca patafyziky. Na rozdiel od Tatka Ubu, blbec zvieracieho, poznajúceho len idol Veľkého Bachora, je doktor Faustroll blbec vedecký, teda patavedecký, čiže pavedecký a tým pádom nesmrteľný.

Dionýsos (Bakchus)

– grécky boh plodnosti, extázy a vína. Známy patrón osláv úrody, neskôr bohapustých orgií a žraníc.

Myslím, že Jarryho Kráľ Ubu je stále aktuálny a že tajomstvo jeho aktuálnosti spočíva v zvláštnej povahe jeho humoru: je to ten druh humoru, ktorý mal na mysli Sigmund Freud, keď povedal, že „humor má v sebe nielen čosi oslobodzujúce, ale aj čosi vznešené a dôstojné, čo je výrazom nášho nezraniteľného a nepokoriteľného JA nad silami, ktoré by si nás chceli podmaniť“.

Takýmto humorom víťazí David nad Goliášom, duch nad bezduchou silou a ľudská dôstojnosť nad hlúposťou tyrana.

Týmto tyranom je v našom prípade Kráľ Ubu: je to nadčasová postava, stelesňujúca to iracionálne, čo v nás vyvoláva pocity úzkosti, strachu aj odporu. Netreba ju aktualizovať, sama sa vždy znovu a znovu aktualizuje, prevetľujúc sa v divákovom vedomí do tisícerych konkrétnych podôb a prinášajúc takto rozkoše vzrušenia aj úfavy.

Zachovať túto nadčasovosť a mimočasovosť Kráľa Ubu je podľa mňa najtvrdším orieškom pre prekladateľa, ale aj pre režiséra a hlavného predstaviteľa. Aspoň ja som to tak pociťoval, keď som hľadal jazykové prostriedky na vystihnutie humoru a atmosféry tohto absurdného príbehu a jeho pseudohistorickej patiny.

A pociťoval som to rovnako aj ako divák pri rôznych inscenáciách Kráľa Ubu. Videl som ich dovedna sedem: dve francúzske, jednu poľskú, jednu českú a tri slovenské, z toho dve ochotnícke.

Takmer všade ju hrali na náznakovej scéne, pred čiernym alebo neutrálnym horizontom. Pravdaže, líšili sa jedna od druhej koncepciou, inscenačnými postupmi a hereckými výkonmi, ale nie natoľko, ako by sa to mohlo zdať. Ochotnícke predstavenie v Častej sa mi napríklad videlo bližšie Jarryho predlohe ako iné, profesionálne dokonalejšie inscenácie, a to práve vďaka svojim ochotníckym „nedostatkom“, ktorými lepšie vystihlo naivné čaro hry, napísanej pôvodne ako bábkové divadlo. Naproti tomu niektoré profesionálne inscenácie, najmä ak sa pokúšali o „dotváranie“ alebo aktualizáciu Jarryho textu, vyzneli hlucho. Zakaždým som mal dojem, ako by v nich bol režisér diváka o niečo okradol – ako by mu bol zbytočne prezradil to, čo mu mal servírovať ako tajomstvo.

Verím, že pán Bednárík, ktorý sa tomuto úskaliu vyhol ako debutujúci herec roku 1969, vyhne sa mu aj ako zrelý režisér roku 1990 – a dá divákovi možnosť, aby si toto vzrušujúce tajomstvo odhalil sám – každý pre seba a po svojom.

Albert Marenčin

(Pozn. red.: Pán Albert Marenčin je autorom prvého a zatiaľ jediného slovenského prekladu Kráľa Ubu, vyšiel v r. 1964. Prvú slovenskú premiéru mala táto hra v roku 1969 na javisku Vysokej školy muzických umení – réžia: Stanislav Párnický, Ubu: Jozef Bednárík. V roku 1985 sa dvakrát objavila na ochotníckej scéne. V Častej – réžia: Platon Baker a v Karlovej Vsi v Bratislave. Prvenstvo medzi profesionálnymi divadlami patrí teda Nitre. Z českých realizácií sa zapísala do histórie inscenácia Divadla na zábradlí v r. 1964 – réžia: Jan Grossman, Ubu: Jan Libíček, predtým v Osvobozenom divadle v r. 1928 – réžia: Jindřich Honzl, Ubu: Jan Werich, Futrák: Jiří Voskovec, ktorý hru aj preložil.)

Spisovateľ, literárny teoretik, prekladateľ, výtvarník a filmár Albert Marenčina sa narodil v roku 1922 v Bystrom nad Topľou. Pracoval ako novinár v redakcii Národnej obrody a Československého vysielania parížskeho rozhlasu. Od roku 1949 do roku 1972 pôsobil ako filmový dramaturg a scenárista, vedúci I. tvorivej skupiny na Kolibe, v ktorej vznikli Jakubiskove, Havetlove, Uhrove, Barabášove a Hanákovy filmy. Počas normalizácie ho vylúčili z KSS, zo Zväzu slovenských spisovateľov a z Československého filmu. Potom bol zamestnaný v Slovenskej národnej galérii. V roku 1987 odišiel do dôchodku.

Ste členom Patafyzického kolégia ako jediný v strednej a východnej Európe. Čo to pre vás znamená a čo pre vás znamená patafyzika?

K patafyzike som sa dostal tak trochu ako slepý k husliam, čím nechcem povedať, že celkom náhodne. Veď ani slepci sa nestávajú náhodne huslistami. Mne k tomu dopomohol Alfred Jarry a jeho Kráľ Ubu, ktorého som preložil do slovenčiny – ale najmä moje stretnutie s francúzskym literárnym vedcom, profesorom Michelom Décaudinom, ktorý v tom čase prišiel do Bratislavy. Keď zistil, že som rovnakým čitateľom Alfreda Jarryho, ako je on sám, zaprisahal sa, že hneď po návrate do Paríža zariadi moje prijatie do Patafyzického kolégia. V tej chvíli som nemal tušenie, čo znamená patafyzika a Patafyzické kolégium. No zakrátko som sa to dozvedel: neprešlo ani desať dní a jedného dňa som dostal legitimáciu a stanovky kolégia, ďalej dva odznaky, jeden na všedné a druhý na sviatočné dni, diplom a vyznamenanie – Rad Veľkého Bachora. Regenta Ubudoxológie pre Slovensko a prífahlé oblasti – čiže pre celú strednú a východnú Európu. Ale keď som si prečítal jej stanovky, uvedomil som si, že byť patafyzikom nie je veru med lízať. Plecia mi ovisli pod ťarchou zodpovednosti a úloh, ktoré ma čakajú. Šíríť patafyziku všetkými prostriedkami na tomto svete i na všetkých ostatných! Vystúpiť zo všetkých spolkov, zväzov, združení či strán, pretože členstvo v Patafyzickom kolégiu vylučuje členstvo v akejkoľvek inej organizácii. A ja som ešte v tom čase bol členom KSS, Zväzu spisovateľov, novinárov, filmárov... Takmer desať rokov som potom prežil v strašnej dileme, z ktorej ma vyslobodil až vstup bratských armád a normalizácia. Zovšadiaľ ma vylúčili, čo mi síce skomplikovalo život na nejakých osemnásť rokov, ale zato značne zjednodušilo a vyjasnilo moje vzťahy k Patafyzickému kolégiu a k patafyzike, ktorá, ako vieme, je večná. Pretrvala totalitu – pretrvá aj nás.

(Z rozhovoru pre Smenu 28. marca 1990)

Tatko Ubu nie je postavou z ľudského rodu, ale – ako povedal ktorýsi kritik – moderným variantom apokalyptickej beštie, nie je mravným či sociálnym typom, lež oživenou karikatúrou, satirickou personifikáciou tých síl – známych aj temných, pomenovaných aj nepomenovaných – ktoré človeka utláčajú, terorizujú, okrádajú o slobodu a šťastie a ľudsky degradujú. Preto pod jeho maskou nachádzame práve tak fašistického diktátora ako bezduchého byrokrata, práve tak egoistického meštiaka ako cynického karieristu, práve tak jednotlivca ako triedu či anonymnú vládnu mašinériu. A preto tiež všade, kde tieto sily ohrozujú človeka, oživa Jarryho dielo novým životom a vyvoláva smiech, ktorý je odjakživa spojencom ľudskosti a pokroku.

Z doslovu A. Marenčina ku knižnému vydaniu SVKL 1964

Keď sme sa takto pred rokom rozhodli zaradiť Kráľa Ubu do dramaturgického plánu, mali sme pred sebou perspektívu politickej provokácie, namierenej proti konkrétnej podobe tuposti, obmedzenosti a tyranie od okresnej až po celoštátnu úroveň. Prototypmi tatka Ubu sa to u nás len tak hemžilo. Ako povedal básnik Štefan Moravčík – boli sme utabuizovaná a uubuizovaná spoločnosť.

Postupne nás však začala zaujímať nielen rovina prejavov a dôsledkov tyranie, ale najmä príčin jej vzniku, zrod toho pohybu, ktorý vynesie očividného hlupáka na vrchol pyramídy spoločnosti. V tej chvíli sa pre nás stalo dôležité okolie hlavnej postavy, ako istá vzorka spoločnosti, rozfarbená rozmanitými druhmi aktivít v základnom riečišti témy boja o moc.

Moc pre nich znamená mať, čo chcem, koľko chcem, dokeď chcem a robiť si čo chcem. Sľubuje uspokojenie všetkých potrieb, vášní a pudov. A viac – prináša úžitok a pôžitok z vlády nad ostatnými a sama sa stáva potrebou a vášňou. Takáto predstava o moci, spojená s príslušnými osobnými vlastnosťami jednotlivca či národa, je vhodnou pôdou pre tyranie, ako nevyhnutnú metódu na zachovanie násilne získanej alebo násilím udržiavanej moci.

Druhou stranou lákavej mince moci je strach. Túžba po moci a strach z moci je prítomný v každom človeku v rôznom pomere. A tak dochádza k nádherným spojeniam chtivosti s ustráchanosťou, bezočivosti s poníženosťou, krutosti k iným so sebeckou precitlivosťou k sebe. Nad tým všetkým kraľuje oslnivá predstava nesmrteľnosti a nekonečného pohodlia. Človek má šancu stať sa bohom.

17. november nám zdanlivo zobral vietor z plachát. Krutosť režimu, spupnosť, tuposť, obludnosť a smiešnosť jeho predstaviteľov bola verejne odhalená. Všetko, čo nás celé roky ponížovalo, gniavilo, otupovalo, bolo nahlas pomenované.

Ale na druhej strane nám umožnil zovšeobecniť, zahrnúť do výpovede skúsenosť nielen posledných rokov, ale desaťročí, nielen našej krajiny, ale všetkých národov, ktoré sa ocitli v mašine na miškovanie mozgov.

Veď napokon Ubu so svojou kompániou stále brázdí svetové moria, hotový napadnutý oslabený organizmus hociktorej spoločnosti ako rakovina. Prevencia spočíva vo viere, že zachováme rovnováhu rozumu a pudu, že budeme dosť tolerantní, vzdelaní, rozhladení, kritickí... Tatko Ubu sa môže vylodiť kdekolvek a kedykolvek.

Darina Kárová

